

Laulun mahti ja sivistynyt kansalainen

Musiikki ja kansanvalistus Etelä-Pohjanmaalla

1860-luvulta suurlakkoon¹

Saijaleena Rantanen

1800-luvun loppua on totuttu pitämään suuren murroksen kautena suomalaisessa yhteiskunnassa. Muutos olikin lähes vallankumouksellinen monessakin mielessä. Ehkä näkyvin ja kauaskantoisin ilmiö oli Suomessa 1800-luvun puolivälin jälkeen uudenlaisen kansallisen ajattelun myötä alkanut joukkojärjestäytymisen läpimurto, joka sai mallinsa muualta Euroopasta. Raittiusliike, nuorisoseuraliike, työväenliike, vapaapalokunnat, yhteiset juhlat ja muut kulttuuritapahtumat ja -harrastukset kokosivat ihmisiä yhteen sekä kaupungeissa että maaseudulla.

Samalla myös suomalainen musiikkikulttuuri muuttui. Musiikki, jota uudet joukkoliikkeet suosivat, erosi selvästi kansankulttuurin aiemmasta musiikista. Merkittävimpiä ja näkyvimpiä ilmiöitä olivat laulukorot ja torvisoittokunnat, joita uudenlainen järjestötoiminta synnytti alusta alkaen. Ne olivat tuttuja ennestään säätyläisten musiikiksi miellettyjen ylioppilaslaulujen ja sotilasmusiikin piiristä, mutta järjestäytymisen yhteydessä myös kansan syvimät rivit omaksuivat ne. Poikkeuksellista oli myös musiikkitoiminnan laajuus verrattuna vanhaan, joka perustui lähinnä yksittäisten pelimannien tanssi- ja seremoniasoittoon, yksinlauluun tai pienryhmien vapaamuotoiseen yhteislauluun.

Lisäksi uutta oli se, että laulukorot ja soittokunnat alkoivat 1880-luvulta lähtien kokoontua yhteisille laulu- ja soittojuhlille, joita erityisesti Kansanvalistusseura ja nuorisoseurat järjestivät. Tämänkaltaiset joukkoesiintymiset ja -tapahtumat olivat ennennäkemättömiä Suomessa ja heijastelivat samalla sitä laajaa muutuskautta, johon suomalainen musiikkikulttuuri oli siirtymässä.

Musiikki kansanvalistuksen palveluksessa

Musiikilla oli oleellinen merkitys 1800-luvun lopun kansallisissa riennoissa tilaisuuden luonteesta riippumatta. Sen käyttö ei kuitenkaan perustunut ainoastaan

¹ Lectio Praecursoria. MuT Saijaleena Rantanen (saijaleena.rantanen@siba.fi) väitteli 26.1.2013 Sibelius-Akatemian musiikkikasvatuksen, kansanmusiikin ja jazzin osastolla väitöskirjallaan *Laulun mahti ja sivistynyt kansalainen – Musiikki ja Kansanvalistus Etelä-Pohjanmaalla 1860-luvulta suurlakkoon*. Vastaväittäjinä toimivat professori Pekka Suutari Itä-Suomen yliopistosta ja dosentti Marko Tikka Tampereen yliopistosta, kustoksena professori Vesa Kurkela Taideyliopiston Sibelius-Akatemiasta.

viihdyttävyyteen vaan sillä oli merkittävä rooli myös erilaisten yhteiskunnallisten ja poliittisten aatteiden välittämisessä. Fennomaanien toiminnan myötä musiikista tuli väline, symboli, jonka avulla suomalaiskansallisia tavoitteita iskostettiin kansan mieliin.

Etelä-Pohjanmaalla oli keskeinen merkitys järjestäytymisen alkuvaiheessa, sillä siellä perustettiin autonomisen Suomen ensimmäinen nuorisoseura, Kauhan Nuorisoyhtiö, vuonna 1881, ja vuotta myöhemmin maakunnallinen Etelä-Pohjanmaan nuorisoseura, jonka vaikutuksesta nuorisoseura-aate levisi muualle maahan. Musiikilla oli alusta alkaen tärkeä merkitys nuorisoseuran toiminnassa ja kasvatuksellisessa tehtävässä. Heti toimintansa alkuvaiheessa Etelä-Pohjanmaan nuorisoseura kirjasi sääntöihinsä tavoitteen ”pitää hereillä ja virittää kansassa kristillisyyden ja isänmaan rakkauden eläyttämää valistuksen harrastusta järjestämällä juhlia ja iltamia sekä kannattamalla laulu- ja soittoyhdistyksiä” (Numminen 1961, 170).

Etelä-Pohjanmaalla tapahtumien kasvu olikin vahvasti sidoksissa nuorisoseuratoiminnan kehitysvaiheisiin ja sen myötä käynnistyneeseen aktiivisempaan yhteistoimintaan. Nuorisoseurojen tärkeimmiksi tapahtumiksi muodostuivat jokakesäiset nuoris juhlat, joiden yhteydessä järjestettiin 1800-luvun lopussa myös ensimmäiset laulu- ja soittojuhlat Kansanvalistusseuran mallien mukaan. Lisäksi huomattavan osan maakunnan kulttuuritoiminnasta muodostivat ilmat ja lukuisat muut huvitilaisuudet, joita eri yhdistykset järjestivät. Huvitapahtumien määrän lisääntyminen toimi pontimena uusien musiikkiseurojen perustamiselle, sillä niihin tarvittiin paljon musiikkiohjelmaa.

Uudenlainen järjestötoiminta oli erityisesti nuorison sosiaalista liikehdintää. Varsin poikkeuksellista oli, että Etelä-Pohjanmaalla nuorisoseuraa olivat perustamassa talonpoikaisnuoret keskenään, sillä 1880-luvulla tämänkaltainen toiminta oli vielä säätyläisjohtoista. Aktiivisimmat osallistujat olivat kansakoulun tai oppikoulun käyneitä talollisten poikia ja tyttäriä, jotka olivat kouluaikanaan tai kotioloissa innostuneet yhteiskunnallisesta toiminnasta. Usein he myös liikkuivat paljon ja loivat verkostoja, joiden välityksellä uudet vaikutteet levisivät heidän palatessaan takaisin kotiseudulle. Samat aktiiviset ihmiset olivat tavallisesti mukana myös useammassa kuin yhdessä paikkakunnalla toimivista kansanliikkeistä ja toimivat niissä usein luottamustehtävissä.

Laulu- ja soitto kuntien yleistyttyä musiikin numeroista tuli vakituinen osa erilaisten huvitilaisuuksien ohjelmistoa. ”Jos kansan juhlassa ei ole soittoa, ei laulua, niin puutos on samallinen, kuin jos ruokapöydässä ei olisi leipää” (*Vaasan Lehti* 6.6.1888). Näin todettiin Etelä-Pohjanmaan laulu- ja soitto kunnille osoitetussa sanomalehtikirjoituksessa, jonka tarkoituksena oli innostaa paikallisia nuoria laulu- ja soitto kuntien perustamiseen. Myös Mikkelin Sanomat pani innostuksella merkille, että: ”Eipä ole enää sitä kansan juhlaa ja kokousta koolla, jossa soitto tahi laulu taikka molemmat yhdessä, eivät olisi virkistämässä ja elvyttämässä kylmiä sydämiä ja saattamassa niitä veljestyseen” (*Mikkelin Sanomat* 23.3.1888).

Musiikilla oli valtava yhteisöllinen merkitys. Ennen joukkojärjestäytymisen läpimurtoa laulu- ja soitto kunnat kunnostautuivat myös tapahtumien järjestä-

jinä yhdistysten tavoin. Lehtikirjoittelun perusteella tutkimani Ilmajoen torvisoittokunta ja Isokyrön laulukunta kuuluivat keskeisimpiin huvijärjestäjiin Etelä-Pohjanmaan maaseudulla vuosina 1883–1885. Konserttien lisäksi ne järjestivät arpajaisia, iltamia ja jopa vaativampia kansanjuhlia, jotka saattoivat kerätä tuhatpäisen yleisön. Tämänkaltaisen toiminta vaati onnistuakseen hyvää organisointitakyä. Ilmajoen soittokunta ja Isokyrön laulukunta esiintyivät aktiivisesti myös muissa tilaisuuksissa maakunnassa ja toisinaan sen ulkopuolellakin. Esiintymismatkat olivat tärkeitä nuorison verkostoitumisen kannalta, sillä niiden aikana luotiin uusia tuttavuussuhteita ja samalla vaihdettiin nuotteja, joka puolestaan edisti seurojen musiikillisen repertuaarin kasvua.

Yhdistyksen, kuoron tai soittokunnan jäsenyydellä oli monia yhteiskunnallisia merkityksiä. Kansalaisjärjestöjen lukumäärän kasvaessa kuuluminen laulu- tai soittokuntaan muodosti uuden sosiaalistumisväylän laajalla rintamalla. Siinä talonpojat ja työläiset saivat vapaasti valita toiminta- ja harrastuspiirinsä siitä huolimatta, että tässä vaiheessa vapaaehtoisuuteen liittyi vielä se seikka, että ne arvot ja myös musiikki, jotka he yhteisössään omaksuivat, tuli lähes poikkeuksetta ylhäältäpäin. Toimintaan houkutteli mukaan myös tietynlainen statuksen nousu. Kuorolaulusta ja torvisoitosta tuli muoti-ilmiö ja esimerkiksi torvisoittokunnassa soittamisen ajateltiin olevan ”tyylikkäämpää” kuin perinteisen kansanmusiikin harrastaminen. Soittamisella tai laulamalla oli myös itse-tuntoa kohottava vaikutus, sillä musiikki ja soittamaan oppiminen osoittivat, että myös työväestön edustaja pystyi kovalla harjoittelulla saavuttamaan tasa-arvoisen aseman – tai tulla jopa paremmaksi – kenen tahansa soittajan kanssa yhteiskuntaluokasta riippumatta. Erityisesti torvisoittajat olivat usein myös naisväen suosiossa.

Laulu- ja soittokuntien yleistymisen myötä 1800-luvun lopulla sanomalehdissä alettiin kiinnittää entistä enemmän huomiota musiikin, erityisesti laulun, sivistävään vaikutukseen ja rooliin kansallisten tunteiden välittäjänä. Idea taiteen kansallisesti kasvattavasta merkityksestä oli alusta alkaen liittynyt fennomaanien ja kansanvalistajien yhteisiin pyrkimyksiin löytää ja kehittää kansallista identiteettiä.

Myös laulu- ja soittokuntien ohjelmisto oli pääosin kansallista tai sellaiseksi miellettyä musiikkia. Esiintyjien itsensä lisäksi sillä vedottiin myös kuulijoiden tunteisiin. Musiikki oli ”kaikissa juhlatilaisuuksissa välttämätön tunteidentulkitsija”, todettiin Etelä-Pohjanmaan nuorisoseuran kesäjuhlan yhteydessä vuonna 1893 (*Pohjalainen* 18.7.1893). Musiikista tuli kiinteä osa kansanvalistajien ideologista ohjelmaa. Se nähtiin sivistyksellisenä huvina, jonka tuli kasvattaa ja opettaa kansaa miellyttävästi omaksuttavassa muodossa, ja samalla levittää sivistyneistön silmissä ”oikeanlaisen” musiikin harrastusta nuorison keskuudessa. 1880-luvulla musiikillinen toiminta valjastettiin suurten tavoitteiden palvelukseen, ja suomalaisuusliikkeellä oli sille suuri tilaus.

Tutkimusajanjaksoni merkittävin massatapahtuma oli Etelä-Pohjanmaan nuorisoseuran järjestämä laulu- ja soittojuhla Törnävän saarella vuonna 1900. Juhlan järjestämisen keskeiset syyt liittyivät juuri maakunnan musiikkiharrastuksen kohottamiseen. Kuoroja ja soittokuntia haluttiin saada lisää. Vaikka musiik-

kipitoiset tilaisuudet olivat 1890-luvun aikana huomattavasti lisääntyneet, oli kuorojen ja soittokuntien toiminnassa kuitenkin havaittavissa hiipumista. Myös hyvistä johtajista oli pulaa. Törnävän laulujuhille osallistui yhteensä 67 soittajaa ja 140 laulajaa. Yleisöä oli yli kymmenkertaisesti enemmän. Juhlasta muodostui maakunnan siihen saakka suurin ja merkittävin tapahtuma. Juhlat kestivät poikkeuksellisesti kaksi päivää. Ensimmäisenä päivänä oli laulu- ja soittokilpailut, konsertti ja iltamat. Toisena päivänä järjestettiin juhlakonsertti ja kansanjuhla. Uutuutena ohjelmistossa esitettiin Jean Sibeliuksen mahtipontinen *Ateenalais-ten laulu*, joka oli saanut näkyvän sijan Helsingin suurlaulujuhilla kuukautta aikaisemmin. Muuten ohjelma rakentui pääosin aikaisemmilta vuosilta tuttuihin tunnelmankohottajiin. Juhla aloitettiin virrellä *Jumala ompi linnamme*, johon tuhatpäinen yleisö yhtyi. Puheiden jälkeen soitettiin *Vaasan marssi* ja *Porilaisten marssi*. Sitten esitettiin *Maamme*-laulu, jota yleisö kuunteli seisoviltaan paljain päin. Juhlan lopuksi laulettiin vielä yhdessä *Maamme* ja yleisön pyynnöstä soitettiin *Porilaisten marssi* toistamiseen. (*Pohjalainen* 5.7.1900.)

Juhlan isänmaallista tunnelmaa lisäsi vuotta aikaisemmin annettu Helmi-kuun manifesti, jonka myötä lisääntyneet venäläistämistoimenpiteet aiheuttivat huolta Suomen autonomisen aseman tulevaisuudesta. Onkin arveltu, että ilman manifestin aiheuttamaa yhteisöllistä liikehdintää juhlat olisivat tuskin onnistuneet yhtä hyvin.

1970-luku ja Elmu-liikkeen synty

Sanotaan, että tutkimme historiaa ymmärtääksemme nykypäivää. Tutkimusprosessini aikana olen tullut huomaamaan toteamuksen paikkansapitävyyden hyvin konkreettisesti toimiessani aktiivisesti Seinäjoen elävän musiikin yhdistyksessä, Selmu ry:ssä, viimeisen viiden vuoden aikana.

Kuten sanottu, 1800-luvun nuorisoseuraliike nousi suomalaisen nuorison omasta keskuudesta ja oli sen oman henkisen rakenteen ja pyrkimysten tulos. Samankaltainen ilmiö toistui Etelä-Pohjanmaalla lähes täsmälleen sata vuotta myöhemmin, kun vuonna 1977 seinäjokelainen nuorisoaktiivi Risto Vuorinen lausui samaisen Törnävän saaren hiljaisuudessa elämään jääneet lauseet: ”Alussa maa oli autio ja tyhjä. Ei näkynyt ja kuulunut sitä mitä olisi voinut näkyä ja kuulua. Hiljaisuus ja tyhjyys piti täyttää. Katsomalla ja ihmettelemällä se ei täytynyt. Piti tehdä jotakin.” (Tuulari ja Latva-Äijö 2000, 7.) Ajatus Provinssirock-festivaalista oli syntynyt. Festivaalin toteuttamisen mahdollisti vuotta myöhemmin perustettu Vaasan läänin kehittyvän musiikin yhdistys Kemu ry, Seinäjoen Selmu ry:n edeltäjä, joka vastasi Provinssirockin järjestämisestä vuoteen 1992 saakka.

1970-luvulla oli keskeinen merkitys suomalaisen rytmimusiikin kehitykselle. Silloin sellaiset yhtyeet kuin Ramones, Sex Pistols ja muut punkrockin pioneerit tulivat tunnetuiksi Suomessa ja samaan aikaan ensimmäiset ”uuden aallon” kotimaiset yhtyeet, kuten Eppu Normaali, Pelle Miljoona, Tuomari Nurmio ja

Kollaa kestää aloittivat toimintansa. Erityisen merkittävän 1970-luvusta tekee kuitenkin se, että silloin perustettiin ensimmäiset elävän musiikin yhdistykset.

Ensimmäinen elävän musiikin yhdistys, *Elmu ry*, perustettiin Helsinkiin vuonna 1978. Suomen Popmuusikot olivat järjestäytyneet jo vuosikymmenen alussa. Ensimmäisten elävän musiikin yhdistysten joukossa oli myös *Kemu ry*. *Elmu*-aatteella oli selvä sosiaalinen tilaus, ja elävän musiikin yhdistyksiä syntyi varsin nopeasti ympäri Suomea. Ensimmäisten elmujen ideologiassa keskeisinä pyrkimyksinä oli musiikkikulttuurin ja nuorison hyvinvoinnin edistäminen, musiikin esityspaikkojen lisääminen sekä paikallisten yhtyeiden harjoitustilojen ja koulutusmahdollisuuksien kehittäminen. Nuorisoseurojen tavoin kyse oli hyvinvoinnin tietoisesta, nuorison ylläpitämästä toiminnasta, jolla oli selkeä tausta.

Elmujen toiminnassa korostui itse tekemisen halu. Ilmiötä kuvaa hyvin Kollaa kestää -yhtyeen Jyrki Siukonen, jonka mukaan ”jokainen oppii soittamaan ja jokaisella on oikeus soittaa vaikei oppisikaan” (Kurkela 2012, 56). Tämänkaltaisen rajattomuus, tasa-arvo ja suvaitsevuus innosti ja loi yhteisöllisyyttä, joka puolestaan lisäsi nuorison innostusta rock-musiikkia kohtaan – samalla tavalla kuin maakunnan ensimmäiseksi populaarimusiikin aalloksi luokiteltava järjestö-musiikki oli tehnyt sata vuotta aikaisemmin.

Elmu-liike ei syntynyt tyhjästä ilman esikuvia. Kiinnostavaa on, että sen taustalla on hämmästyttävän paljon samoja piirteitä 1800-luvulla käynnistyneen nuorisoseuraliikkeen kanssa. Elmujen toiminta oli alusta saakka hyvin perinteisellä tavalla järjestäytyntä. *Elmu*-liike voidaankin hyvällä syyllä laskea osaksi pitkää järjestäytymisen ketjua Suomessa, jonka alkupäässä olivat 1800-luvun vapaapalokunnat, nuorisoseurat, työvänyhdistykset ja raittiusliike. Yhtäläisyydet näkyvät myös elmujen säännöissä ja tavoitteissa. Sekä *Kemun* että sittemmin *Selmu ry:n* sääntöjen toisessa pykälässä niiden tehtäväksi määritellään: ”toimia elävän musiikin edistämiseksi ja kehittämiseksi yhdistämällä toimialueensa elävän musiikin luojat ja erilaisten musiikkikulttuurien kuluttajat sekä kulttuurijärjestöt yhteiseen toimintaan. Yhdistys edistää vieraiden musiikkikulttuurien tunnettavuutta Suomessa ja edistää suomalaisen musiikin tunnettavuutta maailmalla.” Toiminnan tarkoitus on pohjimmiltaan hyvin samankaltainen aikaisemmin mainittujen nuorisoseuran tavoitteiden kanssa.

Vertaus nuorisoseuroihin on monella tapaa valaiseva. Nekin syntyivät paikallisten nuorten aktiivisuuden tuloksena ja kävivät taisteluun nuorison ”apatiaa” vastaan. Lisäksi toimintaan liittyi voimakaskin vastenmielisyys herrojen korkeakulttuuria, eliitin huveja ja hienostotaidetta kohtaan. Omakohtainen osallistuminen oli tärkeää ja musiikin harrastaminen hyvin keskeisellä sijalla koko liikkeen toiminnassa. Ei haitannut, vaikka mitään ei osattu ennalta. Harrastamisen into oli valtava. (Kurkela 2012, 58.)

Monet muutkin nuorisoseurojen pyrkimykset toteutuivat elmuissa – niiden nykyaikaisina sovelluksina. Torviseitsikot ja laulukuorot olivat muuttuneet rock- ja popbändeiksi ja kansantanssiharrastus pogoamiseksi. Laulujuhlien tilalla olivat jokavuotiset rockfestivaalit, ja *Pyrkijä*-lehden asemassa oli huomattava määrä musiikkilehtiä, kuten *Rumba*, *Suosikki* ja *Rytmi*.

Myös rock-kulttuurin voimakkaaseen vastustukseen löytyy esikuvia 1800-luvulta. Uusi järjestömusiikki oli vanhoihin tapoihin tottuneissa talonpoikaisissa kyläyhteisöissä uusi ja tuntematon yhteistoiminnan muoto, joka herätti epäluuloja etenkin uskonnollisissa piireissä. Pyhäpäivinä järjestettyjä huvituksia sekä soitto- ja lauluharjoituksia pidettiin Mooseksen kolmannen käskyn rikkomisena, ja moni tuomitsi järjestötoiminnan liian maalliseksi ja keveäksi ”pahan hengen vehkeilyksi”.

Nuorisoseurojen tavoin myös Elmujen tavoitteena oli suosimiensa musiikkityylien levittäminen ja koulutuksen lisääminen Suomessa. Lisäksi Elmu-liike siinä missä 1900-luvun alun nuorisoseuratkin johtivat poliittiseen liikehdintään. Nuorisoseurojen parista nousi maalaisliitto, ja elmut aktivoituivat vihreässä liitossa. Huomionarvoista on, että kuten sata vuotta aikaisemmin, monet sen keskeiset johtajat nousivat julkisuuteen nimenomaan elävän musiikin liikkeessä ja sen järjestötoiminnassa. (Kurkela 2012, 59.)

Mikä on muuttunut?

Mikä tänä päivänä on toisin kuin 1800-luvun lopun joukkojärjestäytymisessä tai Risto Vuorisen kuvaamassa hetkessä vuonna 1977? Nykyisin Provinssirockia järjestää edelleen Selmu ry – Törnävän saarella. Sen lisäksi Selmu pyörittää ympärivuotista klubia, jossa vierailevat Suomen tunnetuimmat artistit ja kansainvälisesti tunnettuja nimiä. Paljon on kuitenkin myös muuttunut. Ensiksikin festivaalien kävijämäärät ovat lisääntyneet räjähdysmäisesti festivaalien kasvaessa. Lisäksi erilaisten tapahtumien määrä on monikymmenkertaistunut ja yhä useammin ihmisten vapaa-ajalle on muitakin ottajia. Myös sosiaalisen median aiheuttama muutos yhteisöllisyydessä on tuonut haasteita festivaalijärjestäjille, kun meille niin arkinen internet kahlitsee yhä enemmän ihmisiä koneiden äärelle elävän ja aidon kokemuksen sijaan. Lisäksi kotimainen festivaalikenttä on saanut Suomessakin kilpailijoita kansainvälisistä festivaalibrändeistä, mikä on johtanut tilanteeseen, jossa yleishyödylliset toimijat joutuvat artistihankinnassa kilpailemaan kansainvälisten kaupallisten toimijoiden kanssa. Esiintymään ei myöskään enää pääse ilmoittautumalla, kuten ensimmäisille laulu- ja soittojuhille.

Kaikesta huolimatta näyttää kuitenkin siltä, että jos Provinssirockin kaltainen perinteikäs tapahtuma kykenee jatkuvasti uusiutumaan ja luomaan festivaalin taustalle ne aatteet ja arvot, joihin yleisö haluaa samaistua, se voi edelleen toimia ja kehittyä – jatkuvuuden periaate johtoajatuksenaan. Sosiaalisen median vaikutukset eivät ainakaan vielä näy suomalaisten festivaalien kävijämäärissä ratkaisevasti. Ihmiset haluavat edelleen kokoontua yhteen musiikin äärelle. Provinssirockin vuoden 2012 asiakaskyselyn mukaan tärkeimmät syyt festivaaleille osallistumiseen olivat järjestyksessä: tapahtuman ilmapiiri ja tunnelma, yhdesäolo ystävien kanssa, ohjelma, aikaisemmat kokemukset tapahtumasta ja mielikuva siitä, että ”kesä alkaa Provinssista”.

Erittäin kuvaava esimerkki festivaalien yhteisöllisyydestä on niin sanottu Sziget-syndrooma. Budapestissä järjestettävän Sziget-festivaalin järjestäjät ovat kertoneet ihmisten sairastuvan festivaalin jälkeen Sziget-syndroomaksi nimettyyn tautiin, jonka oireet ovat viikon mittaiset vieroitusoireet ja masennus, kun festivaalin loputtua tulee tyhjyys ja hiljaisuus kaikkien ihmisten kadottua ympäriltä.

Niin sanottua perinteistä yhteisöllisyyttä edistää myös meneillään oleva musiikkiteollisuuden rakennemuutos ääniteteollisuudesta elävän musiikin liiketoimintaan, jonka perustana ovat perinteinen festivaali- ja klubiformaatti. Kiinnostavaa on myös samanaikaisesti tapahtunut elävän musiikin yhdistysten toiminnan virkistyminen. Tällä hetkellä Helsingin Elmun verkkosivuille on listattu runsaat 78 rekisteröitynyttä elävän musiikin yhdistystä, ja Seinäjoella järjestettävän musiikkialan ammattilaistapahtuman MARS-festivaalin yhteyteen suunnitellaan vuotuista Suomen elmujen yhteistyössä toteuttamaa bändikatselmusta Elmufestia.

Lähteet

Sanomalehdet

Mikkelin Sanomat 1888
Pohjalainen 1893, 1900
Vaasan Lehti 1888

Kirjallisuus

Kurkela, Vesa 2012. Elmu-liike kansalaisjärjestöjen ketjussa. *Seinäjoen elävän musiikin yhdistyksen 20-vuotisjuhlajulkaisu*: 56–59.
Numminen, Jaakko 1961. *Suomen Nuorisoseuraliikkeen historia I. Vuodet 1881–1905*. Helsinki: Otava.
Tuulari, Jyrki ja Jarmo Latva-Äijö (toim.) 2000. *Provinssirock – Ihmisten juhla*. Seinäjoki: Rytmi-Instituutti.

MuT Saijaleena Rantanen (saijaleena.rantanen@siba.fi) toimii tutkijana Sibelius-Akatemiassa.